

AAN DE FRONTIERE GELEGEN

Reformatie en strijd in Eemland 1520-1650

PIETER KOEKKOEK

Aan de frontiere gelegen

Aan de frontiere gelegen

Reformatie en strijd in Eemland 1520-1650

PIETER KOEKKOEK

Hilversum
Verloren
2026

Afbeeldingen op het omslag: Op de voorgrond de kaart van de verdedigingslinie van Rhenen tot Bunschoten. Op de achtergrond een deel van een brief van Frans van Triest waarin hij meldde dat Woudenberg aan de frontiere lag.

© 2026 Pieter Bastiaan Koekkoek
Uitgeverij Verloren bv
Torenlaan 25
1211 JA Hilversum
www.verloren.nl

ISBN 9789464552294

Tevens verschenen als proefschrift aan de Rijksuniversiteit Groningen.

Opmaak: Rombus/Patricia Harsevoort, Hilversum
Omslagontwerp: WarmGrijs/Robert Koopman, Hilversum

*This publication has been produced in accordance with the EU Deforestation Regulation (EUDR).
No part of this publication may be reproduced in any form, including use for text and datamining,
without written permission from the publisher.*

Inhoud

Voorwoord	9
1 Inleiding	
1.1 Reformaties en strijd in Eemland	13
1.2 Historiografie	15
1.3 De confessionaliseringstheorie	21
1.4 Transregionale geschiedenis	27
1.5 Vraagstelling	29
1.6 Kerkhistorisch onderzoek in Het Sticht	30
1.7 De bronnen	33
1.8 Indeling	38
2 Onder Habsburgs bewind: 1520-1572	
<i>Leven tussen de machten</i>	
Inleiding	40
2.1 Ingeklemd tussen Holland en Gelre	43
2.2 Eemland als een frontgebied: de gevolgen	47
2.3 Bestuurlijke veranderingen	50
2.4 De bevolking van Eemland	51
2.5 Het leven in de dorpen	58
2.6 Conclusies	62
3 De religieuze situatie tussen 1520 en 1572	
<i>Sporen van Reformatorische ideeën</i>	
Inleiding	64
3.1 De ontwikkeling van de Reformatie in het keizerrijk en de Nederlanden	65
3.2 De verspreiding van boeken	68
3.3 De geestelijkheid	69
3.4 De invloed van Luther	75
3.5 De reactie van de overheid: <i>De Formula Reformationis</i>	85
3.6 Reformatie binnen de katholieke kerk	86

3.7	Sporen van reformatorische groepen buiten de katholieke kerk: Dopers	92
3.8	Samenvattend. De invloed van de strijd	105
3.9	Conclusies	106
4	Reformaties te midden van chaos (1572-1606)	
	Inleiding	109
4.1	Opstand en strijd	111
4.2	Gereformeerden en katholieken tussen 1572 en 1606	130
4.3	De dorpen in Eemland: Predikanten en priesters	147
4.4	Schouten, schepenen en kerkmeesters	162
4.5	Conclusies	166
5	Een periode van herstel (1606-1620)	
	Inleiding	170
5.1	De politieke situatie	171
5.2	Het Twaalfjarig Bestand	173
5.3	Een remonstrantse kerkorde	182
5.4	De avondmaalsvieringen	184
5.5	De predikanten	187
5.6	De provinciale synodes van 1618 en 1619	203
5.7	De Rooms-Katholieke Kerk	207
5.8	Conclusies	212
6	Opbouw en consolidatie (1620-1650)	
	Inleiding	216
6.1	De oorlog met Spanje hervat	217
6.2	De gereformeerden in de periode 1620-1650	222
6.3	De remonstranten	230
6.4	De rooms-katholieke gemeenschap	236
6.5	De omvang van de verschillende stromingen in het midden van de 17 ^e eeuw	242
6.6	De gereformeerde gemeenten	246
6.7	De rooms-katholieken	252
6.8	Een vergelijking tussen 1650 en 1809	254
6.9	Wie behoorden tot de verschillende richtingen?	256
6.10	Conclusies	258
7	Conclusies. De trage confessionalisering in een frontgebied	
7.1	De religieuze ontwikkelingen in Eemland als frontgebied	262
7.2	Confessionalisering	264
7.3	Transregionaliteit	271

Summary. Located on the Frontier, Reformations and Struggles in Eemland 1520-1650	275
Bijlagen	
Bijlage 1 Pastoors en vicarissen in Eemland tussen 1500 en 1580	283
Bijlage 2 Priesters in Eemland tussen 1580 en 1650	288
Bijlage 3 Lijst van predikanten tussen 1572 en 1650	294
Bijlage 4 Biografische gegevens van de predikanten	296
Bijlage 5 Beschrijving en toelichting bij kaart 2	309
Afkortingen	314
Lijst van kaarten en tabellen	315
Bronnen	316
Bronpublicaties	318
Literatuur	321
Register van persoonsnamen	336
Register van geografische namen	343
Curriculum vitae	346

Voorwoord

Tweeëndertig jaar lang mocht ik als gemeentepredikant werkzaam zijn in de Protestantse Gemeente De Voorhof in Woudenberg. Een van de dorpen van Eemland. Al vanaf het begin van deze periode viel mij de kerkelijke verdeeldheid in deze streek op. Van mensen die al generaties lang in deze omgeving wonen hoorde ik dat dat ‘altijd zo geweest was’. Bunschoten was een protestants dorp waar iedereen gereformeerd is, zonder veel onderscheid te maken tussen de verschillende stromingen in deze denominatie. Woudenberg wordt orthodox protestant genoemd, hoewel de oudere bewoners mij duidelijk maken dat dit pas zo is vanaf het midden van de twintigste eeuw. In Leusden is de ene wijk protestant en de andere katholiek en Eemnes is ‘altijd’ katholiek geweest terwijl Soest en Baarn een gemengd karakter hebben. Dorpen die vlak bij elkaar liggen in een betrekkelijk klein gebied dat samen met de stad Amersfoort wordt aangeduid als Eemland. In het oosten grenzend aan de Gelderse Vallei en de Veluwe, in het noordwesten tegen het Gooi aan, in het zuidwesten en zuiden tegen de Utrechtse Heuvelrug.

Wie de kerkelijke statistieken van 2014 en 2015 bekijkt, ziet inderdaad een paar opmerkelijke kenmerken. De totale gemiddelde kerkelijke betrokkenheid van de bevolking wijkt niet veel af van het landelijk gemiddelde, met voor de meeste dorpen en voor de stad Amersfoort iets minder dan 50% die zich kerkelijk noemt.¹ Maar de dorpen Bunschoten en Woudenberg wijken hier sterk van af: Bunschoten kent een kerkelijkheid van 85% en Woudenberg van 68%.² De andere dorpen kennen een kerkelijkheid die juist iets lager ligt dan het landelijk gemiddelde (rond 45% voor de dorpen tegenover landelijk 52,5%). Wie vervolgens naar de verdeling naar denominatie kijkt ziet nog een paar opvallende kenmerken naast het overwegend protestantse karakter van Bunschoten en Woudenberg valt het katholieke karakter van Eemnes op, terwijl in Soest en Baarn de verschillende denominaties elkaar in evenwicht houden. Een korte vergelijking met de nabij gelegen dorpen in het oosten in de Gelderse Vallei en op

1 Op basis van het rapport ‘Religie in Nederland’, CBS 2020. Ik gebruik hier de getallen van 2014 uit dit rapport om vergelijking op plaatselijk niveau mogelijk te maken.

2 Plaatselijke cijfers uit: ‘Kerkelijke gezindte en kerkbezoek in 403 gemeenten, 2010/2014 (18 jaar en ouder)’, CBS 2015.

de Veluwe vertoont een opvallend verschil. Dorpen als Scherpenzeel, Nijkerk en Barneveld kennen een veel hogere kerkelijkheid, met een in grote meerderheid protestants karakter.

Dit deed bij mij de vraag rijzen hoe deze verschillen binnen Eemland, maar ook in vergelijking met de aangrenzende streken in Gelderland konden zijn ontstaan. Is het werkelijk altijd zo geweest? Is dit het gevolg van de (protestantse) reformatie in de zestiende eeuw? En hoe is het dan tot die verdeeldheid gekomen?

Dit alles leidde ertoe dat ik me meer ging verdiepen in de periode van de reformatie in Eemland. Allereerst in Woudenberg, mijn woonplaats. Hierbij stuitte ik op een brief van de schout van Woudenberg waarin deze klaagde over de enorme ellende die de legers in de tachtigjarige oorlog hadden teweeg gebracht. Ook vermeldde hij dat de oorzaak hiervan was dat Woudenberg gelegen was aan de 'frontier' met Gelderland. Deze brief daagde mij uit te onderzoeken hoe de omstandigheden in de tachtigjarige oorlog en de ligging aan de door de schout van Woudenberg genoemde 'frontier' van invloed konden zijn geweest op de ontwikkeling van de religieuze verdeeldheid in later tijd.

In dit boek vindt u het resultaat van de zoektocht naar de religieuze ontwikkeling in Eemland als een frontgebied gedurende bijna de gehele zestiende eeuw en een deel van de zeventiende eeuw. De zoektocht werd soms vertraagd. Geheeltemin omdat mijn werk als gemeentepredikant van de Protestantse Gemeente De Voorhof in Woudenberg mijn aandacht allereerst vereiste en tijdens de coronaperiode in 2020 en 2021 een nieuwe vorm van predikantschap moest worden uitgevonden. Ook waren de archieven in deze periode regelmatig voor bezoek gesloten. Gelukkig waren er mensen om mij heen die mij stimuleerden om toch verder te gaan. Hen wil ik hier danken.

Ik denk aan Jaap van Gelderen (1943-2024), die mij de liefde voor het vak bijbracht op de THUK in Kampen en mij leerde transcriberen. Ik denk ook aan dr. Peter Spies (1955-2025) die mij tijdens het onderzoek meermalen hielp in de transcriptie van lastige stukken.

Dank ben ik ook verschuldigd aan de Stichting Oud Woudenberg, waar ik gebruik mocht maken van de bibliotheek en met name aan Wim de Greef die mij stimuleerde en soms stukken aanreikte. Aan de medewerkers van Het Utrechts Archief en in het bijzonder de medewerkers van het Archief Eemland in Amersfoort. Veel steun ontving ik van Jan Out in Eemnes, die mij de nodige archivalia aandroeg, en van Willem Ruizendaal in Bunschoten, die op mijn verzoek een aantal kaarten maakte die ik in dit boek mocht gebruiken. Prof. dr. Fred van Lieburg dank ik voor zijn kritische inbreng tijdens het eerste deel van het proces. De promotoren: prof. dr. Erik de Boer stimuleerde mij om verder te gaan en adviseerde mij op het gebied van de vakliteratuur en de compositie van het geheel. Zijn inbreng was van groot belang voor de afronding van het werk; en prof. dr. Henk van den Belt, die mij aanzette om aan dit avontuur te beginnen en mij vanaf het begin simuleerde en steunde. Ik ben hem dankbaar voor de kansen die hij

mij bood en voor het feit dat hij ook als het proces soms moeizamer verliep een zetje gaf om verder te gaan. Dank ook aan mijn collega in Woudenberg en vriend ds. Marten-Jan Kooistra voor de belangstelling en steun.

Tot slot denk ik aan hen die mij het meest lief zijn en die mijn leven met mij delen. Mijn dochters en hun partners en kinderen. Helene die voor de vertalingen in het Engels zorg droeg omdat zij daar nu eenmaal beter in thuis is dan ik. Kristine die het omslag van dit boek ontwierp. Beiden omdat zij mij met hun partners en kinderen uit de wereld van oude handschriften en boeken haalden, zodat ik daar weer fris tegenaan kon kijken. En bovenal aan Wilma, mijn geliefde sinds meer dan 45 jaar, mijn steun en toeverlaat, die het proces stimulerend en kritisch met mij deelde.

I Inleiding

Op 26 april 1594 schreven schout en schepenen van Woudenberg een dringende brief aan de Staten van Utrecht.¹ De brief bevat een rekening, opgemaakt over de periode van december 1585 tot de winter van 1594. In een lange lijst werd de schade opgesomd die de inwoners van Woudenberg in die periode van ruim acht jaren hadden geleden, veroorzaakt door inkwartiering van soldaten, plunderingen en rooftochten van legerbenden die geen soldij hadden ontvangen. Soldaten en bendes die behoorden tot de legers van de Spaanse machthebbers in Brussel, maar ook tot de Staatse troepen van de onder de Unie van Utrecht verenigde Nederlanden. De laatsten hadden zelfs meer ellende veroorzaakt dan de eersten. De schade was enorm en betrof in totaal ruim *f* 35.000, waarvan bijna *f* 28.000 veroorzaakt door Staatse troepen en ruim *f* 7.500 door de vijand. Maar de schrijvers van de brief vertelden ook dat het slechts een lage schatting was en dat het leed van de bevolking eigenlijk niet in geld was uit te drukken. Zo werden aan het slot ook nog de namen van een aantal doden genoemd. Zij waren slachtoffers van de terreur van de rondtrekkende soldaten. Dorp en omliggende landerijen waren zwaar beschadigd, vee was geroofd en de landbouwgrond verbrand. De schrijvers benadrukten dat ze niet overdreven. Ze zetten daarom de brief kracht bij met de woorden: ‘Sonder enige simulatie, alsoe ons dorp op de frontiere van Gelderlant ende op een gemeen passagie gelegen is. Sonder alle bedroch.’

Ook vanuit de andere dorpen van Eemland zou een dergelijke brief verzonden kunnen zijn gezien de voortdurende berichten over verwoestingen, roof en moord in de periode tot 1594. Daarna zou het enkele tientallen jaren rustig zijn tot in 1629 nog een keer een keizerlijk leger grote ellende veroorzaakte in een uiterste poging de Prins van Oranje, Frederik Hendrik (1584-1647), te dwingen het beleg rond 's-Hertogenbosch op te geven.

1 Het Utrechts Archief (HUA), Staten van Utrecht landsheerlijke tijd 1581-1810, inv.nr. 588.

1.1 Reformaties en strijd in Eemland

In deze studie staan de reformaties en de strijd in Eemland centraal. De keuze voor het gebied dat in de zestiende en zeventiende eeuw binnen het wereldlijk bestuur werd aangeduid als Eemland werd ingegeven doordat ik, tijdens de tientallen jaren dat ik in Woudenberg werkzaam was en daarnaast onderzoek deed naar de geschiedenis van dit dorp, ontdekte dat Eemland in de zestiende en zeventiende eeuw een roerige geschiedenis kende. Het bleek een gebied te zijn waarin oorlogen de nodige littekens in het landschap hebben nagelaten, met als grootste de Grebbelinie. Naast de oorlogen waren er de berichten over een moeizaam verlopende reformatie in de zestiende en zeventiende eeuw. Daarnaast viel mij op hoezeer Eemland religieus verdeeld was geraakt. Een religieuze diversificatie die op een of andere wijze ontstaan was tussen verschillende dorpen, maar ook binnen de dorpen. Deze ontwikkelingen leidden tot mijn keuze voor Eemland als een casus van een plattlandsgebied dat door de hier genoemde factoren van oorlogen en reformatie een bijzondere ontwikkeling had doorgemaakt.

Eemland was van de late middeleeuwen tot en met het einde van de achttiende eeuw een van de vier kwartieren van het Nedersticht van Utrecht en wel het noordoostelijke kwartier. In de laatmiddeleeuwse bronnen werden onder het kwartier Ter Eem, zoals het toen werd aangeduid, genoemd de parochies Eemnes-Binnen en -Buiten, Bunschoten, Baarn, Eembrugge, Soest, Leusden, Woudenberg en Amersfoort. De meeste van deze parochies bestonden in het wereldlijk bestuur uit meerdere gerechten. Van deze gerechten waren sommige zo klein dat er slechts enkele gezinnen woonden. Voor de lijst van gerechten verwijs ik naar tabel 1 (pag. 55). Ik richt mij op de plattlandsdorpen van Eemland. De stad Amersfoort nam een zeer belangrijke positie in binnen Eemland en had stadsrechten waardoor ze op juridisch terrein en als het ging om de belastingen die werden opgelegd door de landsheer zelfstandiger kon opereren dan de dorpen op het platteland en gold als economisch middelpunt waar de dorpen op dit terrein van afhankelijk waren. De bewoners van het platteland brachten de opbrengst van hun landerijen naar de markten in Amersfoort. De kloosters in Amersfoort waren van invloed enerzijds omdat ze geestelijken konden leveren als de dorpspastoors afwezig waren, anderzijds omdat ze veel grond bezaten op het platteland. Ik richt mij echter toch op de plattlandsdorpen van Eemland, omdat over de reformatieperiode in Amersfoort al het nodige geschreven is en omdat een ommuurde stad als Amersfoort veel minder te lijden had van de ligging aan de frontiers dan het omringende platteland, waar de strijd zich fysiek afspeelde. De stad komt hier verder alleen ter sprake waar dit van belang is voor de ontwikkelingen in de dorpen.²

2 Zie voor een overzicht van de geschiedenis van Amersfoort: Rob Kemperink en B.G.J. Elias (red.), *'Bruit van d'Eem'. Geschiedenis van Amersfoort*, 2 delen (Utrecht: Matrijs, 2009).

Het wereldlijk bestuur op het platteland van Eemland werd in deze periode namens de landsheer uitgeoefend door de maarschalk van Eemland.³ De maarschalk was de hoogste rechterlijke, bestuurlijke en militaire ambtenaar onder de heer van Het Sticht in de kwartieren. In de bronnen over het geestelijk gezag van de bisschop werden bij Eemland ook Scherpenzeel en Hoevelaken gerekend.⁴ Beide dorpen vielen echter sinds het einde van de veertiende eeuw onder het wereldlijk gezag van de hertog van Gelre en behoorden dus niet meer tot het kwartier Ter Eem.

Reformatie of reformaties

In het onderzoek naar de religieuze ontwikkelingen in de zestiende en zeventiende eeuw speelt het begrip ‘reformatie’ een belangrijke rol. In deze studie spreek ik liever over een meervoud: reformaties.⁵ Hiermee wil ik aanduiden dat reformatie geen specifiek protestantse ontwikkeling was, maar veeleer een proces dat binnen het gehele (Europese) Christendom plaatsvond van de kloosterreformaties in de middeleeuwen tot aan de vorming van verschillende religieuze groepen in de zestiende eeuw. De religieuze reformatie (enkelvoud) ontstond weliswaar binnen de laatmiddeleeuwse Katholieke Kerk, maar splitste zich in de zestiende eeuw in verschillende sporen, die ieder een eigen vorm van de reformatie gingen aannemen: een rooms-katholieke, lutherse, gereformeerde of doperse vorm. Ook binnen een betrekkelijk klein gebied als Eemland komen we sporen tegen van deze reformaties en de gevolgen hiervan gedurende de gehele zestiende en de eerste helft van de zeventiende eeuw. We willen de verschillende sporen van de reformaties op dit dorpsniveau onderzoeken juist in dorpen waarin de een zich uiteindelijk verbond aan de Gereformeerde Kerk en de ander trouw bleef aan de Rooms-Katholieke Kerk, maar waar ook velen nog niet direct een keuze maakten.

Verder zijn er de nodige artikelen vooral in het jaarlijks verschijnende *Flehite, historisch jaarboek voor Amersfoort en omstreken* (Amersfoort: Stichting Flehite Publicaties). Van eerder datum zijn de publicaties van Willem van Rootselaar, ‘Amersfoort, Godsdienst en onderwijs, 1580-1680’, in: *Archief voor de geschiedenis van het Aartsbisdom Utrecht* 15 en 17 (Utrecht: wed. J.R. van Rossum, 1887, 1889).

3 Zie over de ontwikkeling van het maarschalksambt in Utrecht: A.J. Maris, *Van voogdij tot maarschalksambt. Bijdrage tot de geschiedenis der Utrechts-bisschoppelijke staatsinstellingen, voornamelijk in het Nedersticht* (Utrecht: H. de Vroede, 1954).

4 De laatste lijst waarin ‘Eemlant’ min of meer apart wordt vermeld is te vinden in HUA, Domkapittel 216, inv.nr. 651-11, fol. 191.

5 Alister E. McGrath, *Historical Theology. An introduction to the history of Christian thought* (Hoboken: Wiley-Blackwell, 2023), 159-160. Carter Lindberg, *The European Reformations, sec. edition* (Hoboken: Wiley-Blackwell, 2010), xii: ‘The title of this text again speaks of “Reformations”. As far as I know, my use of the plural “Reformations” was unique when my text first appeared. Some recent texts continue this usage (Ryrie, 2006; Matheson, 2007: 7 (subtitle: “Reformations, Not Reformation”)) while others take sharp issue with it. Hillerbrand (2003: 547) judges it “quite wrong”, but in his later volume (2007: 407) states: “Neither historically nor theologically was there ever a single Reformation movement; rather, there were several, prompting recent scholars to speak pointedly of plural “Reformations”.’

De periode 1520-1650

In dit onderzoek is gekozen voor de periode 1520-1650. Er zijn twee redenen om voor 1520 te kiezen als het begin van de periode. De eerste reden hangt samen met de wisseling in het wereldlijk bestuur van het Sticht van Utrecht. Vanaf 1520 liepen de spanningen op tussen de bisschop van Utrecht, toen nog de heer van Het Sticht en Karel V. Uiteindelijk moest de bisschop in 1528 de wereldlijke macht overdragen aan Karel V. De tweede reden ligt in het feit dat vanaf 1520 in Eemland de eerste sporen zichtbaar worden van reformatorisch gedachtengoed, dat in het vervolg van de zestiende eeuw kerk en maatschappij zo sterk zou veranderen. Het jaar 1650 is gekozen als een moment kort na de beëindiging van de Tachtigjarige Oorlog. De spanningen van de strijd zijn achter de rug en de maatschappij heeft zich gestabiliseerd, maar Eemland dat in 1520 nog religieus homogeen was, is voorgoed religieus verdeeld geraakt.

1.2 Historiografie

De geschiedschrijving van de reformatie in Nederland beperkte zich lange tijd tot het grondgebied van de (moderne) Nederlandse staat en richtte zich op de protestantse reformatie, maar sinds het midden van de twintigste eeuw is er met het werk van met name Lodewijk Rogier en Reinier Post ook meer aandacht gekomen voor de rooms-katholieke geschiedenis in de Nederlanden.⁶ De werken, zowel van protestantse als van katholieke zijde, concentreren zich op de rol van de geestelijkheid en de burgerlijke overheid.

De laatste decennia heeft de aandacht voor één specifieke religieuze stroming, de gereformeerde of rooms-katholieke, plaatsgemaakt voor een bredere blik waarin de verschillende stromingen in hun verhouding tot elkaar ter sprake komen.⁷ Tegelijkertijd zijn ook de ‘gewone’ gelovigen in beeld gekomen. Geschiedschrijving van bovenaf maakte plaats voor geschiedschrijving van onderop, zo stelden bijvoorbeeld Violet Soen en Paul Knevel in hun artikel ‘Slingerbewegingen, controversen en geschiedschrijving over religie in de zestiende-eeuwse Nederlanden’.⁸ Willem Frijhoff heeft een belangrijke rol gespeeld in de bewe-

6 Lodewijk Rogier, *Geschiedenis van het katholicisme in Noord-Nederland in de 16e en de 17e eeuw*, 3 delen (Amsterdam: Urbi et Orbi, 1947). Reinier Post, *Kerkelijke verhoudingen in Nederland voor de Reformatie* (Utrecht: Spectrum, 1954).

7 Christine Kooi, *Calvinists and Catholics during Holland's Golden Age. Heretics and Idolaters* (Cambridge: Cambridge University Press, 2012). Judith Polman, *Een andere weg naar God. De reformatie van Arnoldus Buchelius (1565-1641)* (Amsterdam: Bert Bakker, 2000).

8 Violet Soen en Paul Knevel, ‘Slingerbewegingen, controversen en geschiedschrijving over religie in de zestiende-eeuwse Nederlanden’, in: Violet Soen en Paul Knevel (red.), *Religie, hervorming en controversen in de zestiende-eeuwse Nederlanden* (Publicaties van de Vlaams-Nederlandse Vereniging voor Nieuwe Geschiedenis 12) (Maastricht: Schaker publishing, 2013), 3-19.

De reformatie verliep in de zestiende eeuw bijzonder chaotisch voor de bewoners van Eemland in het noordoosten van de huidige provincie Utrecht. Belangrijkste oorzaak hiervan was het feit dat Eemland in deze periode een frontgebied was. Vanaf de jaren 1520 werd dit gebied geteisterd door de strijd tussen Karel V en de Gelderse hertogen, die beiden het Nedersticht aan hun bezit wilden toevoegen. En later, vanaf 1572, door de strijd in de Nederlandse opstand. De gevolgen voor de bevolking waren rampzalig. Dorpen werden verwoest, bewoners waren regelmatig op de vlucht.

Tot 1572 ontstonden in Eemland nauwelijks protestantse groepen, met uitzondering van Bunschoten waar de doperse beweging enige aanhang kreeg. Rond 1600 werd de situatie weer enigszins leefbaar. De Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden die toen ontstond erkende als bevoorrechte kerk alleen de Gereformeerde Kerk. Maar in Eemland bezetten predikanten zonder enige opleiding de kansels terwijl priesters overal rondtrokken om mensen te trekken.

Na 1600 kwam er langzamerhand enige orde in het kerkelijk leven, zowel aan rooms-katholieke als aan gereformeerde zijde. Maar in 1619 werden bijna alle gereformeerde predikanten in Eemland uit hun ambt gezet, omdat zij remonstrants waren. Nog één keer, in 1629, werd Eemland geteisterd door een keizerlijk leger, dat na enkele weken weer verdween. Toen uiteindelijk in 1650 de stofwolken van de strijd waren opgetrokken bleken de Gereformeerde Kerk en de Rooms-Katholieke Kerk zich in ongeveer gelijke aantallen te hebben ontwikkeld in Eemland.

Pieter Koekkoek (1959) studeerde theologie aan de THUK (later PTHU) in Kampen waar hij afstudeerde met als hoofdvak kerkgeschiedenis. Daarna was hij als predikant verbonden aan de Gereformeerde Kerk van Gameren en Zuilichem en de Protestantse Gemeente De Voorhof in Woudenberg. Sinds 2025 is hij met emeritaat.

